

'Ulus'un Dansı

'Türk Halk Oyunları' Geleneğinin İcadı

Berna KURT

Pan Yayıncılık, İstanbul, 2016, Türkçe, 1991 s.

ISBN: 9786059646161

Arzu KARAMAN*

Berna Kurt, İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Sanat Yönetimi Bölümü'nde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Dansı toplumsal cinsiyet, etnitise vb. eksenlerinde tartışan atölyeler gerçekleştiriyor. Dans tarihi, etnokoreoloji, performans çalışmaları vd. alanlarda çalışmalar yürüten Kurt, Ulus'un Dansı kitabında milliyetçilik kavramının halk dansları ile olan bağlantısına değinmiştir ve tarihsel sürecin nasıl evrildiğini, ve bu süreçte Türk halk oyunlarının yıllar içerisinde nasıl bir değişikliğe uğradığından bahsetmiştir. Türkiye'de folklor ve milliyetçilik arasındaki ilişkiyi tarihselleştirerek incelemiş ve halk danslarının tarihsel gelişimini, 'seyirlik bir tür' ve 'sahne sanatı' haline gelme sürecini ele almıştır.

Konuya giriş kısmının bulunduğu ilk bölüm, Ulus'un inşa döneminde 'Türk halk oyunları' geleneğinin icadı ve ulusal hareket formlarının yer aldığı ikinci bölüm, 1950'li yıllardan sonra halk danslarına yönelik yaklaşım, söylem ve politikaların çeşitlenmesinden bahsedilen üçüncü bölüm, 1950'li yıllardan sonra sahneleme politikalarının dönüşümü ve stilize hareket korolarına yer verilen dördüncü bölüm, 1980'li yıllardan sonra profesyonelleşme çabaları ve melez dans estetiğinin anlatıldığı beşinci bölüm ve konuların yorumlandığı sonsöz olmak üzere kitap 6 bölümden oluşmaktadır.

Yazar kitabın birinci bölümünde, işlediği konulara olan ilgisinin nasıl geliştiğine değinmiş, diğer bölümlerde incelenen konulara genel bir bakış açısı ile incelemenin özetini sunmuştur. Ayrıca literatür hakkında bilgi vermiş ve alanı tanımlayan terminolojik kavramlardan bahsetmiştir.

Kitabın ikinci bölümünde, 19. Yüzyıl Sonlarından İtibaren Yürütülen Derleme, Standartlaştırma, Yaygınlaştırma ve Sahneleme Çalışmaları ile 'Geleneğin İcadı' örnekleri, Rıza Tevfik ve 'Raks Hakkında' ilk yazı, Bir Gelenek İcat Etme Çabası: 'Tarcan Zeybeği', Halkevleri'ndeki İlk Sahneleme Çalışmaları gibi konular ele alınmıştır. 19. Yüzyılın sonlarından itibaren milliyetçi hareketlerin ortaya çıktığı farklı ülkelerde yürütülen halk danslarını derleme standartlaştırma, yaygınlaştırma ve sahneleme çalışmalarına değinmiştir. Bu örneklerle Türkiye'nin ulus inşa sürecindeki uygulamalar arasındaki benzerlikleri ortaya koymaya çalışmıştır. Türkiye bağlamında öncelikle, Rıza Tevfik'in Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde aydınların yürüttüğü folklor

Kitap İncelemesi - Geliş Tarihi: 12.11.2018 Kabul Tarihi: 14.11.2018

***Sorumlu Yazar/Corresponding Author:** Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Oyunları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans öğrencisi, arzu_kurmn58@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9292-3918>

Atıf/Citation: Karaman A. (2018, Aralık). [Kitap incelemesi 'Ulus'un Dansı: 'Türk Halk Oyunları' Geleneğinin İcadı, B. Kurt]. *Eurasian Journal of Music and Dance*, (13), 49-51.

temalı tartışmalarda halk danslarına değinen bir yazısı olan Raks Hakkında başlıklı yazısını incelemiştir. Rıza Tevfik makalesinde; dansın tarzı ve şeklinin ırkla, milletle, bir milletin adetleriyle sıkı sıkıya ilişkili olduğunu vurgular. Daha sonra bu bölümde Kemalist modernleşme projesine uygun bir ‘milli raks’ geleneği icat etme çabası olarak Selim Sırrı Tarcan’ın ‘Tarcan Zeybeği’ denemesini incelemiştir. Yöresel oyuncuların ilk defa şehirli seyirciler karşısında ‘sahne almaya’ başlamasını sağlayan Halkevleri çalışmalarını da, yeni ulus-devlet rejiminin kültür politikasının kurumsallaşmasını sağlayan faaliyetler olarak değerlendirmiştir.

Üçüncü bölümde; 1950’li Yıllardan Sonra Halk Danslarına Yönelik Yaklaşım, Söylem ve Politikaların Çeşitlenmesi konusu ele alınmıştır. Dönemin siyasi durumunun halk dansları üzerindeki etkisinden bahsetmiştir. Siyasi durumun yanında ekonomi ve toplumsal zeminin değişmesiyle bu alanı biçimlendiren öznelere sayısının da arttığını vurgulamıştır. Bu dönemde gerçekleşen yarışmalardan ve bunun sonucunda oluşan rekabetlerden bahsetmiştir. Bu yıllarda değişen seyirci profiline değinmiştir. Devlet kurumlarından bağımsız şekilde sahneleme ve yayıncılık çalışmaları yürüten ‘Halkbilimi Dergisi’ ve ‘Folklorla Doğru’ dergilerini karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Bu dönemin kutuplaşan siyasi ortamının da etkisiyle, genellikle ikili karşıtlıklar temelinde ifade edilen söylemler etrafında, ‘milli kültür’e ya da ‘halk kültürü’ne yüklenen anlamları değerlendirmiş, Türk folkloru ve Türkiye folkloru tartışmalarına değinmiştir. Dönemin hakim yaklaşımlarını sınıflandırma işlevi gören bir başka ikilik olan ‘statik’ ve ‘dinamik’ yaklaşımlarını incelemiştir. Yaşanan hızlı toplumsal dönüşüme karşı tepkileri yansıtan, estetik ve politik bir mücadele zemini oluşturan ‘otantiklik’le bağlantılı söylemleri; sanatsal arayışların sınırlarını belirlemeye yönelik bir iktidar mücadelesi kapsamında ele almıştır.

Dördüncü bölümde; 1950’li Yıllardan Sonra Sahneleme Politikalarının Dönüşümü ve Stilize Hareket Koroları konusunu incelemiştir. 1950’li yılların ortalarında halk oyunları ekiplerinin yurt dışına gitmeye başlamalarının sahneleme çalışmalarında yenilik arayışına gitmesine sebep olduğundan bahsetmiştir. Yazar, Moiseyev Dans Topluluğu’nun sahneleme biçiminin Halk Dansları Topluluklarının sahne düzenlemesi ile stilizasyon anlayışına katkıda bulunduğu görüşünü ortaya koymuş, yurt dışında yapılan gözlemlerin sahne düzenlemelerine etkisinden bahsetmiştir. Buna en büyük örneğin Selim Sırrı Tarcan olduğundan bahsetmiştir. Moiseyev Dans Topluluğu’nun 1970 yılında ilk kez Türkiye’de temsil yaptığından bahsetmiş, Anadolu Ateşi’nin kurulmasında Mustafa Erdoğan’ın Moiseyev Dans Topluluğundan etkilendiğini ifade etmiştir. Daha sonrasında Moiseyev’in Türkiye Takipçisi olan Kültür Bakanlığı Devlet Halk Dansları Topluluğu’ndan bahsetmiştir. Devlet Halk Dansları Topluluğu’nun ulus-devletin inşa edildiği dönemde oluşan sahne estetiğinin belli unsurlarına süreklilik kazandırdığını savunmuştur. Örneğin, geleneksel dansların bale ve modern dans gibi batılı dans formları ile birleştirerek sunmalarını örnek olarak göstermiştir. Topluluğun geleneksel dans tavırlarına inceltilerek, zarifleştirilerek ve hareket korosunun icrasını kolaylaştıracak şekilde standartlaştırılarak gerçekleştirdiğine değinmiştir. Geleneksel dansların sahneye taşınma sürecinde geçirdiği dönüşümün belirleyici unsurları düzen, incelik ve zarafet kriterlerine; seyirciye açık mizansenler, çizgisel kompozisyonlar, gösterişli sunumlar, yapısal katmanlar, tekbiçimlilik, etkisi güçlendirilmiş hareketlerin de eklenebileceğinden bahsetmiştir. Bunun yanı sıra 1970’li ve 1980’li yıllarda halk dansları faaliyeti yürüten dernek, okul, kulüp, mahalli topluluk, halk eğitim merkezi gibi kurumların katıldığı yarışmaların getirdiği kurallar ve kriterlerin sahneleme biçimlerine etkisi olduğunu söylemiştir. Ayrıca kamu kuruluşları ile özel kurumların düzenlediği yarışmalar arasındaki farklılıklara vurgu yapmıştır. Aynı bölümde son olarak hakim sahneleme dışında çalışmalar yürüten Boğaziçi Üniversitesi Folklor Kulübü ile Dostlar-HASAD Çağdaş Halk Oyunları Topluluğu’nun sanatsal yaklaşımlarını incelemiştir.

Beşinci bölümde ise; dans alanındaki toplumsal ve siyasal iklimle bağlantılı gelişmeler ve kimlik politikalarının dans sahnesine yansımalarına odaklanmıştır. 1980 yılında gerçekleşen askeri darbenin toplumun ekonomik ve kültürel ortamlarını yeniden biçimlendirdiğinden bahsetmiştir. Mydonose Showland'ın sponsorluğunda gerçekleştirilen Sultans of the Dance projesinin kuruluş sürecine değinmiştir. Bu dönemde modern dans toplulukları kurulmaya başlanmış ve konservatuvarlarda modern dans eğitimlerinin verildiğinden, medya üzerinde yapılan dans gösterilerinden, askeri darbenin halk dansları üzerindeki etkisinden bahsetmiştir. Alevi-sünni çatışmasının doğurduğu durumlara vurgu yaparak kimlik çatışmalarının etkilerine değinmiştir. Bu etkilerin sonucunda semahların sembolik bir protesto haline geldiğinden bahsetmiştir. Anadolu'nun farklı kültür formlarındaki dans geleneklerinin sergilenmesine ve kültür mozaiğine yer vermiştir. Aynı bölümde mozaik ve ebru metaforları ile kültürel çoğulculuk söylemini karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Güncel sanatsal örnekler üzerinden, önceki dönemlerle sürekliliğin göstergesi olan klişeleşmiş sahneleme anlayışını milli motif ve semboller ile sıradan milliyetçi kurguları değerlendirmiştir. Ele aldığı çoğu güncel örnekte, farklı düzeylerde ve biçimlerle ortaya çıkan melez dans estetiğine değinmiştir.

Yazar altıncı bölümde ise; ulus inşa dönemi ile 1950'li ve 1980'li yıllar arasındaki 'geçiş dönemi' arasında belli süreklilik ve kırılma noktalarının ortaya çıktığından bahsetmiştir. Süreç içinde halk danslarının milliliğine atfedilen anlamların değişikliğe uğradığına vurgu yapan yazar, halk danslarını sahneleme çalışmalarının uğradığı değişiklikler ve zamanla dans şovlarına dönüştüğünden bahsetmiştir. Geçiş dönemi ile ulus inşa dönemi arasındaki belli kırılma noktalarını ele almıştır. Ulus inşa döneminden farklı olarak icracı yaşının düştüğü ve birden fazla yöreye hakim çalıştırıcıların ortaya çıktığı geçiş döneminde, seyirci profiline farklılaştığına değinmiştir. Ulus inşa döneminden itibaren başka ülkelerle sanatsal etkileşimin de arttığından söz etmiş, bu etkileşimin sahneleme alanındaki gelişmeleri de yakından etkilediğine değinmiştir. Yazar son olarak bu etkileşimin tarihsel akış içerisinde, 'ulusal hareket formlarının inşası'; stilize hareket korolarıyla iktidarın siyasal temsili' ve gittikçe profesyonelleşen dans sahnesine hakim olan *melez dans estetiği* açılarından Türkiye'yi etkileyen üç uluslararası modeli ele almıştır.